УДК 378

ПРОБЛЕМИ ПРОХОДЖЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ АСПІРАНТАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Маренич Т. Г., д.е.н., професор
Інститут тваринництва НААН

Науково-педагогічна практика є невід'ємним елементом освітньої складової підготовки здобувачів ступеня доктора філософії (PhD). Її основна мета полягає у формуванні викладацьких компетентностей, необхідних для реалізації професійної діяльності у сфері вищої освіти. Проте в сучасних умовах перебіг цієї практики в закладах вищої освіти та наукових установах України нерідко супроводжується низкою труднощів, які ускладнюють її повноцінне проходження аспірантами та знижують якість освітнього процесу. Усунення недоліків і вирішення існуючих проблем практичної підготовки потребують комплексного підходу, що забезпечить вищу мотивацію здобувачів та неформальне формування професійних якостей майбутніх науковців і викладачів.

Підготовка аспірантів у ЗВО та наукових установах розпочинається з освітнього етапу, рівень реалізації якого визначає ефективність усього процесу підготовки наукових кадрів. Важливе місце відводиться науково-педагогічній практиці. Згідно з навчальним планом зі спеціальності D3 Менеджмент галузі знань D Бізнес, адміністрування та право для третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти здобувачі 3 курсу ІТ НААН проходять науково-педагогічну практику, спрямовану на набуття аспірантами професійних навичок та вмінь навчально-методичної роботи в сучасних умовах, поглиблення та закріплення знань з питань організації і форм здійснення навчального процесу, а також його науково-дослідного,

навчально-методичного, нормативного та організаційного забезпечення, формування вмінь і навичок опрацювання наукових та інформаційних джерел при підготовці занять, застосування активних методик викладання фахових дисциплін. Відповідно до освітньо-наукової програми підготовки здобувачів вищої освіти «Менеджмент аграрного бізнесу» в ІТ НААН передбачено проходження науково-педагогічної практики в обсязі чотирьох кредитів (120 годин). Науково-педагогічна практика спрямована на набуття здобувачами третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти професійних педагогічних навичок та вмінь викладача закладу вищої освіти, педагогічного досвіду, досвіду навчально-виховної роботи зі студентами, розвитку творчих та комунікативних здібностей, а також педагогічного мислення. Під час її проходження аспіранти мають можливість розвивати зазначені якості, викладаючи дисципліни управлінського профілю, відповідно до напряму наукового дослідження, опановувати нові освітні технології, сучасні методи, форми і засоби навчання, у тому числі інтерактивні, формувати та удосконалювати уміння щодо підготовки навчально-методичного забезпечення.

В результаті проходження науково-педагогічної практики у аспірантів повинні бути сформовані конструктивні, організаторські, комунікативні й дослідницькі вміння викладача закладу вищої освіти, необхідні для забезпечення провідних аспектів педагогічної діяльності: навчальної, методичної, виховної й дослідницької роботи [1, с. 297].

Базами науково-педагогічної практики виступають вітчизняні чи закордонні заклади вищої освіти, що співпрацюють з ІТ НААН на основі двосторонніх договорів. Безпосередньо проходження практики здобувачами здійснюється на кафедрах ЗВО, що спеціалізуються на викладанні управлінських дисциплін. Аспіранти можуть самостійно, за погодженням з відповідними кафедрами ЗВО, обирати для себе місце проходження практичної підготовки.

У сучасній вітчизняній освітній політиці, теорії та практиці проблема якості освіти є основною. Втім, ключові проблеми підготовки аспірантів в Україні охоплюють як організаційні, так і змістовні аспекти, пов’язані з якістю освітнього процесу, наукового супроводу та подальших перспектив працевлаштування. Серед основних проблем можна виокремити: недостатній рівень фінансування; нерозвинена наукова інфраструктура; формалізований підхід до підготовки аспірантів; невідповідність між освітнім компонентом і науковими потребами; складність процедури захисту дисертації; обмежені можливості академічної мобільності; низька мотивація і відтік молодих науковців тощо [2, с. 109–110].

Водночас запровадження воєнного стану в Україні вплинуло на всі аспекти суспільного життя, зокрема й на наукову сферу, яка в умовах війни зазнала істотних втрат. Це суттєво відобразилося на діяльності наукової спільноти, стані інфраструктури та функціонуванні відповідних інституцій. Воєнні дії призвели до руйнування освітньої та наукової інфраструктури, вимушеної релокації аспірантів та викладачів, переривання досліджень через нестабільність умов та ін. [3, с. 44].

Сучасні виклики в Україні можуть зумовлювати труднощі в аспірантів під час проходження науково-педагогічної практики. На наш погляд, знижують якість науково-педагогічної практики у закладах вищої освіти та наукових установах такі обставини:

– недостатній методичний супровід практики (відсутність чітких інструкцій і нормативно-методичних матеріалів щодо організації й оцінювання практики; нечітко визначені цілі та очікувані результати практики, що ускладнює її виконання та самостійне планування. Це призводить до неузгодженості дій, формального підходу до звітності та зниження ефективності практичного навчання);

– нерозвинені педагогічні навички у здобувачів (більшість аспірантів не мають досвіду педагогічної діяльності або відповідної освіти, що

ускладнює підготовку до занять, розробку навчально-методичних матеріалів (лекцій, презентацій, тестів, планів занять), опанування методик викладання. В умовах обмеженого часу та ресурсів це стає суттєвим викликом);

– невизначений статус аспіранта як викладача (аспірант формально залучається до викладання, але не має чіткого статусу в академічному середовищі; у деяких ЗВО аспірантам не надають доступу до електронних ресурсів викладача або не залучають до навчального процесу повноцінно. Це створює ситуацію, коли аспірант не відчуває себе повноправним учасником освітнього процесу);

– порушення балансу між викладацькою та науковою діяльністю (участь в освітньому процесі часто вимагає значних часових затрат, які не завжди враховуються в індивідуальному навчальному плані аспіранта. Це уможливлює конфлікт між підготовкою до занять і виконанням власного дослідження або написанням дисертації);

– формалізація практики та низька мотивація з боку ЗВО та наукових установ (у деяких випадках практика проходить лише формально – без реального залучення аспіранта до педагогічної діяльності: проведення занять, оцінювання студентів або участі в навчально-методичній роботі кафедри, що нівелює саму ідею формування педагогічної компетентності; виконання звітної документації з практики стає основним, замість набуття практичних викладацьких навичок);

– психологічні бар’єри (молоді науковці нерідко стикаються з труднощами публічних виступів, страхом помилок, невпевненістю у власних силах, особливо на початковому етапі; є складнощі в комунікації зі студентами, особливо у разі незначної різниці у віці або низького авторитету аспіранта. У відсутності наставницької підтримки ці проблеми лише посилюються);

– відсутність ефективної системної оцінки результатів практики (у

деяких ЗВО та наукових установах результати науково-педагогічної практики оцінюються формально. Зворотний зв'язок після практики зазвичай обмежується формальним звітом. Відсутність якісного аналізу результатів, обговорення сильних і слабких сторін роботи аспіранта позбавляє практику розвивального потенціалу);

– технічні та організаційні виклики (перехід до дистанційного або змішаного навчання вимагає цифрових навичок, яких аспірантам іноді бракує; недостатній доступ до ресурсів (платформи, ліцензійні програми, мультимедійні засоби)).

Перелічені труднощі, з якими можуть стикатися аспіранти під час проходження науково-педагогічної практики у закладах вищої освіти та наукових установах, потребують ґрунтовного осмислення та урахування в процесі підготовки здобувачів освітнього ступеня «Доктор філософії».

Отже, науково-педагогічна практика є важливою складовою підготовки аспірантів в Україні, яка покликана формувати професійні компетентності майбутніх викладачів. Однак через низку структурних, методичних та особистісних труднощів її реалізація не відповідає задекларованим цілям. Розв'язання цих проблем вимагає комплексного підходу: перегляду програм, посилення наставництва, підвищення ролі зворотного зв'язку та удосконалення організації практики на рівні ЗВО та наукових установ.

Література :

1. Стеценко-Баранова О. І. Педагогічна та дослідницька практика аспірантів як невіддільна частина професійної підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії у вищому навчальному закладі. *Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету*. 2019. Вип. 30. С. 295–300. URL: http://www.sci-notes.mgu.od.ua/archive/v30/76.pdf (дата звернення: 08.10.2025).

2. Маренич Т. Г. Сучасні виклики професійної підготовки аспірантів у наукових установах. *Актуальні проблеми освітньо-виховного процесу та шляхи їх вирішення в умовах сучасних викликів*: Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської конференції з проблем вищої освіти і науки (15 листопада 2024 р.). Харків, ХНАДУ, 2024. С. 107–115. URL: https://fmab.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F-FUB/Обліку_оподаткування_та_міжнародних_економічних_відносин/ЗБІРНИК_НАУКОВИХ_ПРАЦЬ_за_матеріалами_Всеукраїнської_конференції_з_проблем_вищої_освіти_і_науки_15.11.2024.pdf (дата звернення: 08.10.2025).

3. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Інформаційно-аналітичний збірник. Міністерство освіти і науки України. Київ, 2023. 64 с. URL:https://mon.gov.ua/staticobjects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/serpneva-115 konferencia/2023/22.08.2023/Inform-analytic.zbirnOsvita.v.umovah.voyennogo.stanu-vykl.rozv.povoyen.perspekt.22.08.2023.pdf (дата звернення: 08.10.2025).

УДК 796.012.6

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПЛАНУВАННЯ ФІЗИЧНИХ НАВАНТАЖЕНЬ ПІД ЧАС ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ ТА СПОРТОМ

Кірсанов М.В., ст. викладач
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Виховання фізичних якостей ґрунтується на постійному прагненні